

Priloga: Rzd-01-20-00004-01

Datum: 3.4.2020

opis enote nesnovne kulturne dediščine

1. IDENTIFIKACIJA ENOTE

EID: **2-00077**

Ime enote: **Obisk dedka Mraza**

Sinonimi imena enote:

Prihod dedka Mraza, Sprejem dedka Mraza, Obhod dedka Mraza

2. OPIS ENOTE DEDIŠČINE

Zvrst dediščine: **šege in navade**

Podzvrsti:

letne šege, praznovanja

Tipološka gesla:

obdarovanje, novo leto

Kratek opis:

Dedek Mraz je prijazen starec z dogo belo brado in brki, ki pred novim letom obiskuje in obdaruje otroke doma, v vrtcih, šolah, delovnih ustanovah in na raznih prireditvah. Oblečen je v vezen kožuh in pokrit s polhovko.

Opis:

Dedek Mraz je kostumiran lik, ki predstavlja prijaznega starca z dolgo belo brado in brki. Običajno je oblečen v svetel dolg vezen ali z našitki okrašen kožuhovinast plašč iz ovčje kože z navznoter obrnjeno dlako. Pokrit je s polhovko. Na hrbtu ima oprtan pleten koš ali vrečo z darili. Ostarel dobri mož si pri hoji pomaga s palico. Kot njegovo domovanje se največkrat omenjata Triglav in Pohorje, od koder pride vsako leto pred novim letom med otroke in jih obdari. Otroci mu pišejo pisemca, v katerih sporočajo, kakšna darila naj jim prinese. Dedek Mraz pride sam ali v spremstvu raznih živali, snežakov, snežink, pravljичnih in drugih likov. Otroke nagovori, jim zaželi srečno novo leto in jih obdaruje. Obisk dedka Mraza spremljajo nastopi otrok ali pa je njegov prihod del gledaliških in lutkovnih predstav, koncertov in silvestrovanj za otroke. V večjih mestih organizirajo sprevode dedka Mraza. Prihod dedka Mraza je povezan tudi s postavljanjem novoletne jelke, pod katero so darila za otroke.

Obdarovanje otrok doma s pomočjo nevidnega ali kostumiranega dedka Mraza organizirajo starši. V šolah in vrtcih prihod dedka Mraza z nastopi otrok organizirajo vzgojitelji in učitelji, obdarovanja za otroke zaposlenih pa delovne organizacije in sindikalne podružnice. Večja praznovanja znotraj lokalnih skupnosti s prihodom dedka Mraza prirejajo Zveza prijateljev mladine in druge kulturne ustanove, ponekod v mestih tudi turistične organizacije. V večjih mestih je obisk dedka Mraza povezan z božično-novoletnimi sejmi in silvestrovanji za otroke. Sprevodi dedka Mraza na določene dni potekajo po mestnih ulicah ali delih mesta. Takrat se dedek Mraz s številčnim spremstvom vozi v okrašeni kočiji in se ustavlja na določenih točkah, kjer pozdravi in nagovori otroke ter jim zaželi srečno novo leto, njegovi spremljevalci pa med otroke razdelijo slaščice.

Kot mitološko bitje je dedek Mraz povezan s tradicionalnimi predstavami o mrazu v obrednih praksah slovanskih narodov. V Sloveniji se je prvič pojavil konec leta

1948 v okviru leta 1947 uvedenega otroškega praznovanja novoletne jelke. Praznovanje novoletne jelke in sprva v belo oblečenega dedka Mraza je povojna oblast v Sloveniji (in Jugoslaviji) uvedla po zgledu novoletnih otroških praznovanj v Sovjetski zvezi v času stalinizma, katerih cilj je bilo navduševanje otrok za nov družbeni sistem, državo in njenega vodjo. S praznovanjem novoletne jelke, katere osrednji del je kmalu postal prihod dedka Mraza, je želela povojna slovenska oblast nadomestiti sv. Miklavža in nepersonificiranega Božička oziroma Jezuščka, znanega le v mestih. Novoletna jelka je nadomestila postavljanje božičnega drevesa. Podobo slovenskega dedka Mraza je leta 1952 oblikoval slikar Maksim Gaspari, pri čemer je izhajal iz izbranih elementov slovenske kmečke kulture: iz moškega zimskega oblačila z rokavi iz ovčje kožuhovine z navznoter obrnjeno dlako, okrašena z vezenino ali z usnjenim našitki, polhovke in gorjuške pipe.

Datacija:

druga četrtina 20. stol., 1948

3. LOKACIJA ENOTE DEDIŠČINE

Naselje: **OSTALO (OSTALO)**

Opis lokacije:

Slovenija

Geokode lokacije (G-K koordinate centroida): Y: **0** X: **0**

4. NOSILEC IZROČILA, ZNANJA ALI DEJAVNOSTI

več nosilcev

5. KARAKTERISTIČNI PRIKAZ

Foto datoteka: **KF_02_00077.jpg**

Avtorstvo in avtorske pravice prikaza:

Nena Židov, 2018

6. VARSTVENE USMERITVE ZA ENOTO

Kategorija usmeritev: **drugi ukrepi ohranjanja nesnovne dediščine**

Opis usmeritev:

osnovne varstvene usmeritve za nesnovno dediščino

7. PRISTOJNOSTI

Pristojna institucija: **Slovenski etnografski muzej**

Strokovna področja:

etnologija

8. POVEZAVA ENOTE Z DRUGIMI ENOTAMI REGISTRA

Register nesnovne kulturne dediščine:

Register nepremične kulturne dediščine:

Register premične kulturne dediščine:

Slovenski etnografski muzej

9. UTEMELJITEV VPISA

Dedek Mraz je dobri mož, ki konec leta obiše in obdaruje otroke. Sprva je njegov zunanji videz sledil belemu dedku Mrazu, kakršnega so poznali v Sovjetski zvezi v času stalinizma, leta 1952 pa je slikar Maksim Gaspari oblikoval podobo slovenskega dedka Mraza, ki se je v zavest povojnih otrok usidral tako močno, da je preživel do danes. Dedek Mraz je še vedno živ tudi v drugih republikah nekdanje Jugoslavije, kjer pa ima drugačno podobo. V osemdesetih letih 20. stoletja se je kot obdarovalec otrok v Sloveniji v javnosti spet pojavil Miklavž, na novo pa je bil uveden personificiran Božiček v podobi, ki jo je v tridesetih letih oblikovala oglaševalska kampanja Coca Cole. Vsakoletni obisk dedka Mraza z njegovo značilno podobo predstavlja predvsem za otroke pomemben del obeleževanja konca koledarskega leta v Sloveniji.

10. OMEJITVE GLEDE JAVNOSTI PODATKOV

Omejitve: **ni omejitev glede javnosti podatkov**

11. OPOMBE

12. KVALITETA PODATKOV

Natančnost centroida: **centroid ni določen**

Natančnost območja: **območje ni določeno**

13. VPIS V REGISTER

Vpis dne: **3.4.2020**

Št.: **Rzd-01-20-00004-03**

Razlog: **pobuda**

14. SPREMEMBA REGISTRA

Sprememba dne:

Št.:

Razlog:

15. IZBRIS IZ REGISTRA

Izbris dne:

Št.:

Razlog:

16. ZAZNAMKI

Številka: Rzd-01-20-00004-11-01

Datum: 3.4.2020

opis nosilca enote nesnovne dediščine

1. IDENTIFIKACIJA ENOTE DEDIŠČINE

EID: **02-00077**

Ime enote: **Obisk dedka Mraza**

2. NOSILEC IZROČILA, ZNANJA ALI DEJAVNOSTI

Nosilec:

Identifikacija nosilca: **215**

Zveza prijateljev mladine Slovenije
Dimičeva ulica 9, 1000 Ljubljana

3. OPIS DEJAVNOSTI NOSILCA

Opis (posebnosti glede na opis enote dediščine):

Zveza prijateljev mladine Slovenije je nevladna, prostovoljna, humanitarna, človekoljubna in neprofitna organizacija, katere temeljni cilj je dvig kakovosti življenja otrok, mladostnikov in družin, zastopanje in uveljavljanje njihovih interesov in potreb ter zaščita njihovih pravic. Deluje že od leta 1953.

Od tega leta je vse dejavnosti v zvezi z dedkom Mrazom prevzela prav ta zveza; najprej je poenotila vsebino prireditve, obseg in njeno kakovost, nato pa izdala kar nekaj usmeritev in navodil, iz katerih je izhajalo, da se mora v decembrskem času vsem otrokom zagotoviti veselo in pravljичno doživljanje prazničnih novoletnih dni.

Danes Zveza prijateljev mladine Slovenije izvaja več kot deset programov, med drugim tudi program Veseli december, kamor sodijo prireditve dedek Mraz. Zveza vsebinsko in organizacijsko koordinira dejavnosti, izvajajo pa jih njene članice – društva in zveze – v skoraj vseh mestih v Sloveniji.

4. LOKACIJA NOSILCA

Naselje: **LJUBLJANA (LJUBLJANA)**

Geokode lokacije (G-K koordinate centroida): Y: **462798** X: **103175**

5. KARAKTERISTIČNI PRIKAZ

Foto datoteka: **KF_02N_00215.jpg**

Avtorstvo in avtorske pravice prikaza:
Tadeja Dodaj, 2012

6. OPOMBE

7. KVALITETA PODATKOV

Natančnost centroida: **1 m - 3 m**

8. VPIS NOSILCA

Vpis dne: **3.4.2020**

Številka: **Rzd-01-20-00004-03**

Razlog: **pobuda**

9. SPREMEMBA NOSILCA

Sprememba dne:

Številka:

Razlog:

10. IZBRIS NOSILCA

Izbris dne:

Razlog:

Številka:

11. ZAZNAMKI